

inte bara var medvetna om PR, också framställde miljön och personalen enligt *deras* betraktelsesätt” (s. 146). Vilkas betraktelsesätt är det fråga om? ”Dessa personers” eller ”personalens”? Här borde naturligtvis förlagets språkgranskare eller andra manuskriptläsare ha ingripit för att bringa klarhet i saken. Att -ingformen är satt under avveckling är ju numera allmänt känt och kanske inte mycket att orda om: idag finns det knappt några flyttningar eller uppläggningar längre. I stället heter det ”flytt” och ”upplägg”, vilket får ses som en form av rationalisering måhända, men vackert är det inte. Slutligen finns i *Akademisk kultur* ett antal särskrivningar och en del korrekturfel som känns onödiga.

Jag har ovan framhållit några punkter som jag förhåller mig kritisk till, men avslutningsvis vill jag understryka att mitt huvudintryck av boken är gott och att *Akademisk kultur* utgör ett viktigt bidrag till fältet ”forskning om forskning”. Den bör läsas av alla som är beredda till reflexiv självprövning vad den egna verksamheten inom akademien beträffar och kanske ännu hellre av dem som inte är det.

Birgitta Meurling, Uppsala

Fönster mot Europa. Platser och identiteter. Kjell Hansen & Karin Salomonsson (red.). Studentlitteratur, Lund 2001. 200 s., ill. ISBN 91-44-02117-8.

Antologin *Fönster mot Europa – Platser och identiteter* innehåller, utöver förordet och inledningen där författarnas forskningsperspektiv presenteras, fem artiklar. Förutom de båda redaktörerna, Kjell Hansen och Karin Salomonsson, har Anna Burstedt, Jonas Frykman och Maja Povrzanović Frykman bidragit med var sitt kapitel. Samtliga författare är verksamma vid Etnologiska institutionen vid Lunds universitet.

Titeln: *Fönster mot Europa – Platser och identiteter* är väl vald med hänsyn till bokens innehåll. I antologin vävs frågor kring lokala och europeiska processer samman med frågor om platser och tings betydelse för människors identitetsupplevelser. I boken tas upp såväl den officiella identitetspolitiska retoriken rörande Europa i stort som skapandet av lokala identiteter på grundval av människornas vardagliga erfarenheter. Diskussionen om människornas relation till vissa territoriellt urskiljbara platser kopplas i sin tur till resonemang kring det lokala kulturarvets roll i sammanhanget. De fem författarna närmar sig förhållandet mellan

det europeiska och det lokala från olika håll och på basis av olika empiriska erfarenheter. Samtidigt avtecknar sig en rad vetenskapsteoretiska och metodologiska programförklaringar som binder samman de olika bidragen. Bland annat tar alla författare avstånd från de traditionella, essentialistiska definitioner av platser och platsbundna identiteter. Genom att anlägga ett fenomenologiskt och konstruktivistiskt perspektiv ämnar de bidra till en ny förståelse av platser och deras betydelse för människors identitetsupplevelser. Inspiration har framför allt hämtats från den amerikanske filosofen Edward Caseys tankar om samverkan mellan platser och kulturer. Poängteringen av att identiteter skapas i samspel mellan människor och den plats där de lever sina vardagliga liv, är i sin tur knuten till en idé om att de materiella ting som utgör platsen förmår att aktualisera både minnen och känslor. En av antologins målsättningar är att lyfta fram emotionernas betydelse för människors identitetsupplevelser. I analogi med detta betonas slutligen också vikten av att använda sig av de egna känslomässiga upplevelserna som forskningsredskap i det empiriska arbetet.

Karin Salomonssons studie, *E-ekonomi och det kulinariska kulturarvet* tar sitt avstamp i iakttagelsen att talet om maten synbarligen blivit ett viktigt redskap i iscensättningen av det typiskt europeiska. Fenomenet diskuteras dels utifrån svensk horisont, dels utifrån den retorik som under de senare åren vuxit fram i EU-sammanhang. Salomonssons studie ger vid handen att poängteringen av regional, resp. lokal kulinarisk särart dominerar i dagens matretorik och tydligen utgör den främsta strategin för att profilera livsmedel på den internationella marknaden. Samtidigt kännetecknas definitionerna av det specifikt regionala, enligt Salomonsson, av en slags ”platslöshet” i så måtto att de uppvisar universella, europeiserande drag. Dagens matretorik verkar i själva verket vara lämpad att bekräfta att Europa i sig utgör en invecklad tankefigur där idén om ett gemensamt europeiskt kulturarv vävs samman med föreställningar om Europa som den kulturella mångfaldens kontinent. Artikelns avslutas med allmänna resonemang om regionernas betydelse i dagens Europa samt relationen mellan det lokala och det europeiska. Jämfört med de empiriska kapitlen, där författaren lyckas med att åskådliggöra den europeiska matretorikens komplexitet, känns det avslutande avsnittet där hon tar steget över till de övergripande frågorna och sammanhangen, mindre genomarbetat.

Även i Anna Burstedts artikel *Platsen är serverad!*

diskuteras mat som en indikator för det komplexa samspelet mellan det lokala och det europeiska. Burstedt tar sitt empiriska avstamp i en istrisk restaurangs snabba och genomgripande förvandling från ett enkelt lokalt matställe till en sober restaurang där typiska, lokala maträtter fått ge vika för ett europeiskt kulinariskt koncept som tillhör den s.k. *Slow food*-rörelsen. Samtidigt som den iakttagbara bannlysningen av de traditionella balkanska maträtterna, enligt författaren, markerar en öppning mot moderniteten och Europa, manifesteras i *Slow food*-rörelsens medvetna satsning på lokala råvaror och traditionella framställningssätt också ett kritiskt ställningstagande mot massproduktion och kulturell nivellering. Burstedt varvar sina empiriska erfarenheter från bergsbyn Kastav med generaliserande, teoretiska resonemang både kring sambandet mellan mat och plats och Europa som koncept. Teoriavsnitten som spänner över ett brett fält har förmodligen tagits med för att sätta den egna, relativt begränsade empiriska studien, i en vidare vetenskapsteoretisk kontext. Detta är både legitimt och principiellt värdefullt. Samtidigt känns det som om teorin ibland lever sitt eget liv. Artikeln hade inte blivit sämre om författaren begränsat sig till de teorier som har direkt relevans för hennes egen studie. Det är när författaren lyckas föra samman teori och empiri och resonerar analytiskt utifrån sina empiriska iakttagelser kring dynamiken mellan det lokala och det europeiska som artikeln är som bäst.

Under intrycket av de egna känslomässiga upplevelsorna från mötet med den istriska bergstaden Motovun utvecklar Jonas Frykman i *Motovun och tingens poesi*, tankar om den lokala materiella kulturens vitala betydelse i spaningen efter det typiskt istriska. Samtidigt som Frykman uppfattar konstruktionen av den istriska identiteten som något specifikt och intimt förknippad med diskontinuiteten i regionens historia, vittnar Istrien-exemplet, enligt författaren, också om att sociala kategorier fått träda i bakgrunden som identifikationserbjudanden i globaliseringens tidevarv och att känslan av tillhörighet till ett visst territorium, har blivit viktigare i dagens läge när gränserna mellan olika platser i världen blivit alltmer diffusa. Utifrån sin tolkning av dagens regioner som "kulturella mellanrum" mellan nationalstaten och Europa, och därmed givna utrymmen för experiment och nyskapande, pläderar Frykman slutligen för att förstå dem som febrila, livfulla bikupor, snarare än tröga, bakåtorienterade duvslag. Med tanke på artikelns intressanta innehåll, är det synd att formu-

leringarna i texten ibland är otydliga. Exempelvis kan man känna en viss osäkerhet inför vad författaren avser med minne i olika sammanhang. Eftersom minnesaspekten är central i Frykmans resonemang kring den istriska identiteten, känns det beklagligt att användandet av begreppet *minne* stundom genererar frågetecken och att man under lektyrens gång möts av olika och (åtminstone skenbart) motsägelsefulla budskap.

Också i antologins fjärde bidrag, *När våldet tar plats*, skrivet av Maja Povrzanović Frykman, problematiseras sambanden mellan plats och identitet utifrån kroatisk horisont. Samtidigt är scenariot ett helt annat. Utifrån de insamlade berättelserna kring kriget i Kroatien och serbernas militära attacker mot staden Dubrovnik kring årsskiftet 1991/92 skildrar författaren på ett hudnära och övertygande sätt hur människorna genom sin medvetna fysiska närvaro på stadens olika arenor, manifesterade sin samhörighet med den egna hembygden liksom sin vägran att låta staden exproprieras och avkulturaliseras genom aggressorerna. I invånarnas vistelser på de offentliga platserna liksom deras vägran att lämna sina hem, manifesteras enligt författaren en form av motstånd och en strävan att upprätthålla en vardaglig normalitet mitt i kriget. *När våldet tar plats*, är en välstrukturerad artikel där författaren steg för steg går från det yttre till det inre, från det offentliga till det alltmer privata planet. Till och med den egna kroppen, dvs. människors fokusering på resp. förnekande av sjukdomar, blev enligt författaren ett led i motståndet och ett sätt att värna om sin integritet och värdighet. Artikeln avslutas med ett kapitel där författaren knyter ihop sin empiriska, lokalt förankrade studie med en övergripande diskussion om samspelet mellan platser och människor samt känslornas betydelse i identitetssammanhang.

I antologins sista artikel: *Festivaler, platslighet och det nya Europa*, ämnar Kjell Hansen beskriva och diskutera hur samhörighetskänslan med en viss plats skapas och hur den på olika sätt iscensätts i samband med olika slags festivaler, både inom och utanför Sverige. Hansen har deltagit vid det ungerska nationaldagsfirandet i Budapest liksom normännens firande av 17 maj i Lund, samt besökt lokala marknader i såväl Skåne som Jämtland. Närvaron vid de nämnda aktiviteterna utmynnar i tankar om innanför- resp. utanförskap, om känslornas betydelse vid nationaldagsfirande, om det vardagliga umgänget med traktens kulturarv liksom om de lokala festivalernas förmåga att väva samman det förflutna med både nuet och framtiden. Artikeln ger ett något spretigt intryck. Dessutom konfronteras man under läs-

ningens gång med ömsom svepande teoretiska resonemang ömsom textpassager där etnologiskt allmängods lanseras som sentida landvinningar och tecken på kritiskt nytänkande resp. fräscha metodologiska grepp. Att nationella flaggor är enande symboler, som appellerar till människans känslor snarare än till intellektet, känns inte som en särskilt banbrytande eller revolutionär iakttagelse. Hansen övertygar dock när han ser de olika festivalvarianterna som politiska kommentarer till de pågående globaliseringstendenserna. Det är när författaren resonerar kring lokala festivaler som kreativa bearbetningar av europeiseringen utifrån de olika trakternas specifika förutsättningar, som hans bidrag till antologin upplevs både som gediget och spännande.

Tre av de fem artiklar som ingår i antologin, tar sin empiriska utgångspunkt i den kroatiska regionen Istrien. Förkärleken för Kroatien motiveras med författarnas intresse för s.k. "border-countries", dvs. länder eller regioner där spänningsförhållandet mellan den s.k. europeiska och den icke-europeiska kulturen framträder som tydligast och där samspelet mellan europeisering och lokal särart kan studeras. Mot fokuseringen på Östeuropa skulle kunna invändas att det finns "border-countries" även på kontinentens västra hörn. Motsvarande undersökningar på andra ställen i Europa hade onekligen gett intressanta sidobelysningar och bidragit till fördjupade kunskaper om kulturella likheter och variationer i Europa. Att boken håller sig inom vissa geografiska och kulturella gränser förringar å andra sidan inte författarnas ambition att belysa lokala och regionala identiteter i dagens Europa ur ett nytt perspektiv.

En del författare har valt att komplettera sin empiri med omfattande redogörelser för olika slags mer eller mindre relevanta teorier. Teoriavsnitten förmedlar tveklöst intressanta kunskaper om de olika tolkningsmodeller som utvecklats under de senare åren på resp. område. Samtidigt verkar det dock stundom som om teori-passagerna utgör ett värde *sui generis* och att de kalejdoskopiska teoripresentationerna har fått lov att breda ut sig på bekostnad av empirin. Artiklarna är som bäst när de presenterade teorierna också fungerar som redskap i analysen och när författarna lyckas föra samman teori och empiri. Det är i dessa sammanhang som texterna blir intressanta och känns som konstruktiva bidrag till den pågående diskussionen om lokala och globala processer.

Lundaetnologernas ambition att ligga i frontlinjen för svensk etnologisk Europaforskning har synbarligen också

varit knuten till en önskan om att få antologin publicerad så snart som möjligt. Det hade varit önskvärt med ytterligare en korrekturläsning så att både enkla redigeringsstabbar i form av stafel och ofullständiga meningar upptäckts. Också onödiga faktafel (var det verkligen efter Andra världskriget som Istrien blev erövrat av Italien?), motsägelsefulla budskap och inte minst etnocentriska undertoner i retoriken hade kunnat undvikas. I en bok som uppträder med ambitionen att överskrida traditionella klassifikationssystem och tanke kategorier, ter sig bl.a. meningar som *Scenen* (på den kroatiska restaurangen) *kännsför mig som nordbo som tagen ur en film om medeltiden* inte särskilt passande. Motsvarande invändning kan även riktas mot illustrationen på bokens framsida. Bilder har alltid ett symboliskt värde och väljs i regel för att återspegla bokens innehåll och ambitioner. Med detta i åtanke kan illustrationen inte betecknas som ett särskilt lyckat val. Den är lämpad att bekräfta och cementera traditionella föreställningar om de "Två Europa" snarare än att underminera dem.

Oberoende av invändningarna ovan bjuder *Fönster mot Europa* tveklöst på intressant läsning och många aha-upplevelser. Att författarna har gett sig i kast med att problematisera relationen mellan det lokala och globala är värdefullt i sig. Att de dessutom gör det utifrån en mängd olika infallsvinklar och empiriska utgångspunkter är ytterligare ett plus. Till förtjänsterna hör vidare att lokala eller regionala identiteter i dagens Europa inte stiliseras till ett slags nostalgiskt kontrastprogram till den tilltagande internationaliseringen utan att förhållandet mellan det europeiska och det lokala definieras i termer av process, samspel och transparenta gränser. Genom att ifrågasätta traditionella vetenskapliga synsätt skapas tveklöst förutsättningar för en ny förståelse av lokala resp. regionala identiteter och hur de förhåller sig till Europa i stort. I *Fönster mot Europa* avses att slå ett slag för känslornas betydelse inom den etnologiska empiriska forskningen. Även om jag kan tycka att somliga författare lyckats sämre/bättre än andra med att omsätta detta i realiteten, är ambitionen i sig onekligen berömvärd. Den står i välkommen och behövlig kontrast till de traditionella modellerna, där det sinnliga och kroppsliga i regel ansetts som sekundärt, för att inte säga suspekt och därför undanträngts till förmån för det abstrakta, rationella och intellektuella. Summa summarum kan konstateras att *Fönster mot Europa* är en läsvärd bok som väl fyller sin plats som kurslitteratur inom etnologiundervisningens Europakurser.

Eva Wolf, Göteborg